

3. З'ясовано, що інтегральний показник розвитку, стійкості та ефективності функціонування податкової системи України збільшився з 43,87 % у 2010 р. до 58,57 % у 2016 р., що в тому числі пов'язано зі зменшенням кількості податків та часу, потрібного для узагальнення результатів податкового обліку у звітності, збільшенням ефективності адміністрування податкових надходжень, виконання індикативних показників бюджетів, зниженням загальної податкової ставки та іншими змінами.

Список використаних джерел:

1. Амоша О. До питання про оцінку рівня податків в Україні / О. Амоша, В. Вишневецький // Економіка України. – 2007. – №6. – С. 11–19.
2. Богатирьова Є. М. Податкове навантаження як індикатор результативності податкових реформ в Україні / Є. М. Богатирьова // Економічний простір: збірник наукових праць. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2014. – № 84. – С. 110–121.
3. Дропа Я. Податкове навантаження та його вплив на економіку України / Я. Дропа, І. Чабан // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – Вип. 19. – С. 213–218.
4. Дубинецька П. П. Податкове регулювання в системі управління національним господарством : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03 / Дубинецька Павлина Петрівна ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2015. – 20 с.
5. Іщенко В. В. Податкова складова фінансової безпеки держави / В. В. Іщенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – № 37. – С. 35–40.
6. Лазур С. П. Податкове навантаження як критерій оцінювання якості податкової політики України / С. П. Лазур // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.1. – С. 285–290.
7. Полторак А. С. Оптимізація податкової політики в умовах фіскальної децентралізації в Україні / А. С. Полторак, О. С. Усенко // Modern economics, 2017. – № 2. – С. 50–54.
8. Полторак А. С. Оцінка індикаторів стану податкової безпеки України в системі її фінансової безпеки / А. С. Полторак, І. О. Малиновська, В. А. Полозенко // Modern economics, 2017. – № 1. – С. 38–44.
9. Полторак А. С. Комплексний підхід до кількісного оцінювання податкових ризиків держави / А. С. Полторак, Ю. В. Волосюк // Актуальні проблеми економіки. – 2017. – № 2 (188). – С. 269–276.
10. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс] : наказ від 29.10.2013 р. № 1277 / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – 2013. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-metodichnih-rekomendacii-shodo-rozrahunku-doc168080.html>
11. Савченко В. Ф. Оцінка рівня податкового навантаження в Україні / В. Ф. Савченко, А. Ф. Лось // Економічний часопис – XXI. – 2011. – № 9–10. – С. 25–28.
12. Сергєєва Л. Н. Оцінювання податкового навантаження на макrorівні / Л. Н. Сергєєва, Г. Ю. Кучерова // Часопис економічних реформ. – 2012. – №4(8). – С. 50–58.
13. Соколовська А. М. До питання про податкову реформу в Україні / А. М. Соколовська // Фінанси України. – 2006. – № 4. – С. 55–62.
14. Ткаченко Т. Порівняльний аналіз податкового навантаження в економіці України та країнах з розвинутою економікою / Т. Ткаченко // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – Вип. 19. – С. 460–464.
15. Хлівний В. К. Податкова система : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / [В. К. Хлівний, О. М. Тимченко, Ю. В. Сибірянська, А. В. Пислиця та ін.] ; кер. авт. кол. В. К. Хлівний – К. : КНЕУ, 2014. – 372 с.

Рецензент д.е.н., професор Прокопенко Н.С.

УДК 330.101

Дорош В.Ю., к.е.н., доцент

РусакOVA О.М., к.е.н., ст. викладач

Луцький національний технічний університет

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ТІНЬОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

У статті визначено основні причини стрімкого поширення тінізації економіки та проведено аналіз запроваджених заходів податкової політики, що здійснюються з метою протидії тіншовій економіці. В статті доведено, що модернізація податкової політики в контексті легалізації тіншових капіталів, повинна забезпечувати якомога менше цінових викривлень, дозволити ринку визначати напрями та обсяги накопичень, сприяти зростанню останніх і їх конвертації в інвестиції.

Ключові слова: тіншова економіка, податкова політика, детінізація

Dorosh V., Rusakova O.

STATE TAX POLICY TO COMBAT THE SHADOW ECONOMY

The article outlines the main reasons for the rapid expansion of the shadow economy and analyzes the implemented tax policy measures that are being implemented to counter of the shadow economy. It is proved in the article that modernization of tax policy in the context of legalization of shadow capital, should ensure

as much as possible of price distortions, allow the market to determine the directions and volumes of savings, to promote their growth and conversion their for investment.

Key words: shadow economy, tax policy, shadowing

Дорош В.Ю., Русакова Е.М.

НАЛОГОВАЯ ПОЛИТИКА ГОСУДАРСТВА ПО ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ ТЕНЕВОЙ ЭКОНОМИКЕ

В статье определены основные причины стремительного распространения тенизации экономики и проведен анализ введенных мер налоговой политики, осуществляемых с целью противодействия теневой экономике. В статье доказано, что модернизация налоговой политики в контексте легализации теневых капиталов, должна обеспечивать как можно меньше ценовых искажений, позволить рынку определять направления и объемы накоплений, способствовать росту последних и их конвертации в инвестиции.

Ключевые слова: теневая экономика, налоговая политика, детенизация

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах стрімкого розвитку глобалізаційних процесів, переходу до нових умов ринкової трансформації суспільства, вагомою перешкодою соціально-економічного розвитку України стає значна частка тіньового сектору в загальногосподарському комплексі. Особливо актуальна ця проблема постає сьогодні за умов євроінтеграційного напряму розвитку, де ліквідація корупції та впровадження активної політики детінізації економіки постають першочерговими завданнями владних кіл.

Важливість питання загострюється і тим, що в Україні тіньовий сектор охоплює не тільки суто економічні види діяльності, а наскрізь пронизує практично усі сфери суспільно-політичного життя країни. Не заперечуємо і той факт, що відсутність належної уваги до проблем тінізації національної економіки призведе не тільки до значних економічних втрат, а й сприятиме морально-етичному знищенню населення, матиме негативний вплив на формування іміджу країни на міжнародній арені, що негативно позначатиметься на реалізації євроінтеграційної програми розвитку та знижуватиме ефективність загальнонаціональної політики розвитку.

Цілі статті. Метою статті є визначення основних причин стрімкого поширення тінізації економіки та аналіз державних заходів, що здійснюються з метою протидії тіньовій економіці.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. розвитку тієї чи іншої країни. В Україні тіньові процеси розвитку економіки стали об'єктом досліджень О.Барановського, В.Базилевича, З.Варналія, В.Геєця, В.Мандибури, В.Мунтіяна, В.Нагребельного, В.Нанівської, О.Пасхавера, В.Поповича, О.Турчинова, О.Шохіна, та багатьох ін.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Незважаючи на велику кількість наукових публікацій, єдиного універсального поняття тіньової економіки не сформульовано. Відмінність позицій обумовлена, як правило, розбіжностями у розв'язанні авторами теоретичних і практичних завдань з оцінки масштабів тіньової економіки та напрямів її ліквідації. Так, Організація економічного співробітництва та розвитку тіньовою економікою вважає економічну діяльність, а також прибуток, отриманий від неї, що не піддається державному регулюванню, оподаткуванню або аналізу. Тобто, відмінною ознакою нелегального сектору є навмисне уникнення виплати доходів, доданої вартості чи податків, порушення вимог адміністрування та обліку результатів такої діяльності.

За результатами дослідження опублікованого Інститутом прикладних економічних досліджень Німецького університету в Тюбінгені (IAW), одним із найгірших показників тіньового сектору серед європейських країн зафіксовано у Греції, де тіньова економіка оцінюється на рівні 21,5 відсотка офіційного ВВП. Натомість показники тіньового сектору в Італії та Іспанії зафіксовано на рівні 19,8 та 17,2

відсотка ВВП відповідно. Для порівняння дослідники IAW стверджують, що тіньовий сектор в США займає 5,4 відсотка від ВВП країни [1].

Глобальна оцінка тіньового сектору провідними міжнародними організаціями дозволила визначити основні чинники які призводять до розвитку тіньової економіки та можуть у майбутньому визначати її масштаби. Перш за все, це базові економічні негативні процеси, що не можуть бути врегульовані ринковими механізмами: високе податкове навантаження, нестабільність податкової системи та рецесія національної економіки.

У соціально-демографічній сфері вагомим джерелом «живлення» тіньової економіки стає зростання безробіття та підвищення рівня корупції. Значні різниці між загальною вартістю робочої сили в офіційній економіці та заробітком після податкових надходжень стають вагомим стимулом до зменшення податкового тягара соціального страхування платежів та загального податкового навантаження, а отже стимулюватиме пропозицію робочої сили в тіньовій економіці.

Зростання конкуренції та тиску на малий бізнес, низькі рівні регулювання бізнес-процесів також будуть визначати масштаби тіньової економіки. Зростання тіньової економіки може призвести до зменшення державних надходжень, що, в свою чергу, зменшить якість та кількість товарів та послуг, що надаються суспільством.

Якість державних установ є ще одним ключовим фактором у розвитку неформального сектору. Запроваджені у державному секторі нормативи вимагають, з одного боку, дотримання прав та обов'язків від суб'єктів господарювання, а з іншого - дотримання справедливих рішень та однакового підходу до усіх учасників бізнес-процесів від органів державної влади та контролю. Зокрема, ефективно та дискреційне застосування податкового кодексу та нормативних актів уряду відіграє вирішальну роль у прийнятті рішення щодо організації роботи суб'єктів бізнесу у межах правового поля. В цьому контексті, неформальний сектор, розвивається внаслідок нездатності політичних інститутів сприяти ефективній ринковій економіці, а підприємці йдуть в підпілля через неефективність надання суспільних благ.

Зовсім нові горизонти для тіньової економіки відкриває активне впровадження цифрових валют.

Таким чином усі фактори що негативно впливають на виведення економіки в тінь можна згрупувати в такі основні категорії:

Рис.1 Фактори розвитку тіньової економіки

*складено автором на основі [3]

Аналіз причин формування тіньової економіки показує, що наявність хоча б одного із зазначених факторів формуватиме умови для її розвитку та визначатиме сценарії економічного зростання.

За даними Світового банку рівень глобальної тіньової економіки до 2025 року може знизитися з існуючих 22,5% ВВП до 21,39%. Разом з тим, прогноз для України не такий втішний: рівень тіньового сектору на сьогодні становить 46,12% ВВП, а до 2025 року, за відсутності дієвих державних механізмів регулювання та розвитку негативного сценарію, ймовірно становитиме щонайменше 45,98% ВВП.

Тому важливо проаналізувати причини та визначити механізми мінімізації тіньових процесів в господарському комплексі країни.

Вагомими чинниками, що гальмують економічний розвиток країни через відтік тіньових капіталів є суперечливість та дублювання законодавчої та нормативно-правової бази, а також непередбачуваність змін у податковому законодавстві. В результаті суб'єкти господарювання не здатні вибудувати стратегію розвитку сумісну з податковою політикою, яка фактично зосереджена на максимальному залученні надходжень до бюджету, без урахування можливих негативних наслідків надмірного фіскального тиску на суб'єктів господарювання та громадян.

Так, уповільнення інституційних, структурних та економічних змін, недосконалість ринкових механізмів призводять до неузгодженості державної економічної політики з інтересами суб'єктів господарювання, які змушені самостійно розробляти неформальні механізми взаємної співпраці [2].

Останнє має значний вплив і з позиції представлення України на міжнародній арені. Високі показники тіньової економіки знижують довіру іноземних інвесторів, втрачаються можливості до залучення іноземних інвестицій та впровадження прогресивних технологій.

Залишається актуальною і проблема високого рівня корупції та некомпетентність державних службовців. Корупція стає чи однією з головних перешкод на шляху підвищення якості та рівня життя населення, економічного розвитку, розвитку громадянського суспільства тощо. В цьому контексті важливим є рівень довіри платників до владних структур, котрі виконують функцію розподілу коштів, отриманих від податків, здійснюють інші контролюючі функції, пов'язані із розподілом бюджетних коштів.

Разом з тим не заперечуємо той факт, що має вагомий вплив на тенденції тіньової економіки і рівень суспільної свідомості щодо необхідності сплачувати податки.

Питання розробки політики детінізація є одним з ключових завдань органів влади для забезпечення економічної безпеки та створення умов сталого розвитку України. Проте сутність питання детінізації економіки є не менш суперечливим, ніж сама тіньова економіка. Відсутність у країні конкретного плану заходів щодо боротьби з тіньовою економічною діяльністю унеможливорює ефективне розв'язання цієї проблематики. Вважаємо, що розробка політики детінізації економіки України повинна ґрунтуватися на заходах, за допомогою яких можна було б перевести значну частину тіньових доходів у легальне русло. Важливим є формування "економіки довіри" на основі максимального врахування інтересів усіх суб'єктів господарювання.

Зважаючи на всеохоплюючий масштаб тіньової економіки сьогодні першочерговими питаннями державної політики є реформування системи оподаткування, в першу чергу, що стосується адміністрування податків та бюджетного відшкодування ПДВ. В цьому аспекті податкова політика повинна бути спрямована на ліквідацію «податкових ям», кримінальних схем та конвертаційних майданчиків, що використовуються для виведення коштів з бюджету.

У податкових механізмах подолання тіньової економіки необхідно дотримуватися балансу відношення показника ефективності надходження податку з наслідками, які

він спричиняє після впровадження. Тобто необхідно отримати відповідь, чи вирішить податок питання наповненості бюджету, чи тільки спонукатиме до розробки нових схем з уникнення його сплати.

Важливим є зменшення податкового тягара. Останнє сприятиме рівномірності розподілу податкових зобов'язань між галузями економіки та підприємствами. Тому важливим важелем детінізації економіки має стати скасування низки малоефективних податків і зборів, що не приносять суттєвого доходу до державного бюджету.

Законодавче закріплення норм, які дадуть змогу ліквідувати можливості підприємств використовувати фіктивні операції з приховування доходів і збільшення валових витрат, ухиляння від сплати податків також сприятимуть зменшенню податкового тягара на суб'єктів підприємництва.

Необхідні принципові зміни до порядку адміністрування податків та платежів, закріплення за податковими органами фіскальної функції, зорієнтованої на мобілізацію фінансових ресурсів та наповнення бюджетів усіх рівнів.

Потребує вдосконалення також політика щодо контролю за виведення капіталів в офшорні зони. В цьому аспекті важливим є посилення уваги та модернізація податкових важелів стосовно операцій здійснених у сфері зовнішньоекономічних відносин.

Крім того, потребує запровадження реформ і система сплати внесків до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування. Зниження ставки нарахувань могло б стимулювати до легалізації, якби це зниження було суттєве і паралельно було б продовжено реформу пенсійної системи, яка б забезпечила тісніший зв'язок між розмірами відрахувань і нарахованими пенсіями.

Для забезпечення справедливості оподаткування необхідно скоротити податкові пільги, що забезпечить рівні умови гри для всіх суб'єктів. Однак під час впровадження таких заходів існує ризик скорочення економічно виправданих пільг. Рішення про скорочення податкових пільг має базуватись на ґрунтовному аналізі доцільності існування такої пільги.

Загалом, якщо говорити про модернізацію податкової політики в контексті легалізації тіньових капіталів, то вважаємо, така політика повинна забезпечувати якомога менше цінових викривлень, дозволити ринку визначати напрями та обсяги накопичень, сприяти зростанню останніх і їх конвертації в інвестиції. Збалансоване формування податкової політики забезпечить підвищення конкурентоспроможності наших товаровиробників, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, усуне можливості виведення економіки в «тінь»

Висновки. Детінізація української економіки повинна бути орієнтована на комплексне реформування системи господарських відносин, із забезпеченням гарантій збалансованості економічних інтересів контролюючих органів, інститутів та суб'єктів господарювання. Запроваджена широкомасштабна податкова реформа повинна гарантувати дотримання принципу рівноправності та законності при використанні державних ресурсів, а також забезпечити ліквідацію адміністративно-регулятивних бар'єрів, які стримують діяльність суб'єктів господарювання.

Список використаної літератури:

1. The Countries With The Largest Shadow Economies [Infographic] : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.forbes.com/sites/niallmccarthy/2017/02/09/where-the-worlds-shadow-economies-are-firmly-established-infographic/#258534ce742c>
2. Варналій З. Сучасний стан та чинники тінізації бюджетних відносин в Україні / З. Варналій // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Економіка. – 2014. - №11(164). – с.6-12
3. Emerging from the shadows. The shadow economy to 2025 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.accaglobal.com

Рецензент д.е.н., професор Вахович І.М